

TOOPUNALIPU
EESTI NSV
AKADEEMILINE
BALLETI-

ORDENIGA
RIIKLIK
OOPERI- JA
TEATER

„ESTONIA“

VIKERLASED

Evald Aava ooper 3 vaatuses
Voldemar Loo tekst

Dirigent — ENSV teen. kunstitegelane Neeme Järvi
Lavastaja — Arne Mikk
Kunstnik — ENSV teen. kunstnik Lembit Roosa
Koormeister — Venno Laul
Ballettmeister — ENSV teen. kunstitegelane Helmi Tohvelman
Kontsertmeistrid — ENSV teen. kunstnik Tekla Kõha
Raivo Kursk
Reet Laul
Etenduse juht — August Sepp

Kaastegevad:

Vaho — Teo Maiste
— Mati Palm
Juta — Tiina Jaaksoo
— ENSV teen. kunstnik Aino Külvand
— Haili Sammelselg
Ülo — Kalju Karask
— ENSV teen. kunstnik Hendrik Krumm
Vaike — Maarja Haamer
— Anu Kaal
Olav — Voldemar Kuslap
— Illart Orav
— NSV Liidu rahvakunstnik Georg Ots
— Valdo Truve
Hiietark — Uno Kreen
— Ervin Kärvet
1. saadik — Enno Eesmaa
— Tiit Tralla
2. saadik — Ants Aasma
— Uno Kreen
Vana sõdalane — Artur Linnamägi
— August Sepp
Rootsi sõdalane — Vladimir Kerbis
— Verni Kirs

Piiskop (Albert) leidis Taani kuningriigi Listerby maakonda randudes eest

«Saaremaa paganlikke eestlasi kuueteistkümnne laevaga, kes parajasti olid seda maad laastanud, põletades kiriku, tappes inimesi ja mõningaid vange võttes, ja olid kirikukelli ning kirikuriistu ära viinud, nagu niihästi eesti kui ka kura paganad seesinatse ajani Taani ning Rootsi kuningriigis teha tavatsesid».

«Tagasi pöördunud oma maale ja teotades kristlasi, saatsid eestlased siis sõna kõigisse Eesti maakondadesse, luues vandenõusid ja liite, et olla üks süda ja üks hing kristlaste nime vastu».

Leedulased ütlesid röövretkelt Sakalasse tagasi tulles, et «eestlased ikka veel sirge kaelaga käivad, ega ep ole sakslaste ega teiste rahvahõimude sõnakuulmise all».

«Siis lõhkusid saarlased selle kantsi ümberringi maha ega jätnud kivi kivi peale.

Ja nad läkitasid mööda kogu Eestimaa sõnumi laiali selle kohta, et nemad on Taanlinna kantsi vallutanud... Ja kuri tõstis pead kogu maal.»

«Ja nad kindlustasid oma linnused väga tugevasti. Nad ehitasid kõigis linnustes kiviheitemasinaid ja õpetasid üksteisele ammuriistadeoskust, jagades omavahel väga rohkesti orduvendadelt röövitud ammuriistu.»

Ja nad teatasid Riiga, et «ei ealeski ei saa ristiusku vastu võtma, niikaua kui maale on üks aastavanuse või küünrapikkune poeglaps järele jäänud».

(Väljavõtted Läti Henriku kroonikast.)

Võitlusrohke 12. aastasada — see on esimene eesti täisväärtusliku algupärase ooperi, Evald Aava «Vikerlaste» ajalooline tagapõhi; ooperi sündmustiku aluseks on eestlaste ja kurelaste ühine sõjaretk Rootsi suurima kaubalinna Sigtuna vastu. See retk (1187. a.) lõppes Sigtuna maatasa tegemisega, nii et linna ei hakatudki taastama, vaid Mälari ääres hakkas arenema teine linn — Stockholm.

«Vikerlased» on Aava enese sõnade järele psühholoogiline isikudraama. «Vikerlaste» valmimise ajal oli helilooja alles 28-aastane (ta sündis 22. II 1900); «Vikerlastele» eelnes töö «Estonia» ooperikooris, Tallinna konservatooriumi kompositsiooniklassi lõpetamine (prof. A. Kapi õpilasena), pidev töö koorijuhina.

Ooper esietendus «Estonias» 8. sept. 1928. a. Raimond Kulli juhatusel, Hanno Kompuse lavastuses. Peaosades olid Juta — Ida Aav-Loo, Ülo — Karl Ots, Olav — Aleksander Arder, Vaike — Marta Rungi ja Vaho — Karl Viitol. «... hooaja avamine «Vikerlastega» oli väga hea, võiks öelda, hiilgav», kirjutas R. Kull kirjas L. Reimanile esietenduse kohta.

Ooper nägi «Estonias» rambivalgust veel kahel korral — 1935. ja 1942. aastal; «Vanemuises» on «Vikerlasi» lavastatud 1935. ja 1956. aastal.

Evald Aav suri 21. III 1939. a. ootamatu külmetuse tagajärjel tekkinud kopusupõletikku. Realiseerimata jäid mitmedki kavatsused, nende hulgas ooperid «Reigi õpetaja» ja «Toomas Nipernaadi» (Aino Kalda ja August Gailiti ainetel).

«Ütle mu rahvale, mul on kahju, et olen saanud talle nii vähe kirjutada, kuid ma olen püüdnud eestipäraselt põhjamaa muusikat luua. Olen neile tee tallanud, kes tulevad minu jälgedes», ütles helilooja surivoodil oma õele, Frieda Rukkile.

Sõna «vikerlased» on meile teadaolevatel andmetel tarvitusele võetud Kreutzwaldi poolt. «Kalevipoja» I loos on kirjutatud:

«Avaldage, tuuled armsad:
kus see kalevite kätki,
kange meeste kodupaika,
vikerlaste kaljuvalda?»

«Estonia» uus «Vikerlaste» lavastus valmis Neeme Järvi ja Arne Miku redaktsioonis. «Estonia» püüdis vältida traditsiooniks kujunevaid kontseptsioone, «vanaeestlaslikkuse» magusat romantiseerimist. On taastatud Olavi hullumissteen, mis eelnevates lavastustes oli välja jäänud; uue lahenduse on saanud koor «Sõua, jõua», mis tavaliselt on esitatud lavataguse koorina. «Sõua, jõua» moodustab koos duetiga «Onn, meie juurde jää!» omaette pildi vikerlaste kojusõidust.

Lavastajal oli suureks abiks kirjavahetus helilooja lese Ida Aav-Looga ja esimese lavastajaga Hanno Kompusega, mis aitas taastada mitmeid momente sel kujul, nagu helilooja neid ise oma kujutlustes nägi.

OOPERI SISU

I vaatus

1. pilt — Saaremaa rand. Rahvas austab Ülot, kes tuli jõu- ja osavusmängude võitjaks; vanema Vaho tütar Juta ja Ülo lapsepõlvekaaslane Vaike kroonivad noormeest lillepärjaga.

Saabub Vaho koos saadikutega mandrilt, kes toovad teateid Sigtuna vürsti Olavi röövretkedest. Nõupidamise katkestab Vaike äreva sõnumiga — rootslased rüüstavad randa, Juta on vangi võetud. Mehed tõttavad külla.

2. pilt — püha hiis. Ülo muretseb Juta saatuse pärast. Saabub rahvas, et paluda jumalailt sõjaõnne eelseisvaks tasuretkeks Sigtunasse. Juhtimine usaldatakse Ülole; Vaho lubab oma tütre retke õnnestumise puhul Ülole naiseks. Vaikele, kes Ülot armastab, mõjub see lubadus masendavalt.

II vaatus

3. pilt — Sigtuna lossis. Vürst Olav on jõudnud meeletuseni oma vangi armuda. Juta tõrjub tagasi kõik Olavi lähenemiskatsed.

Teatatakse eestlaste rünnakust. Ülo ja sõdalased tungivad lossi, ainult Juta palvel jääb Olav ellu. Olav järeldab sellest, et Juta pole ta vastu siiski ükskõikne.

Linn hävitatakse, Olav võetakse vangina kaasa.

4. pilt — vikerlased lähenevad kodurannale. Juta ja Ülo unistavad oma õnnest.

III vaatus

5. pilt — Saaremaal. Oodatakse vikerlaste saabumist. Rõõmu ja joovastusega võetakse võidukad sõdalased vastu. Vaho annab oma tütre Ülole naiseks. Tantsitakse pulma- ja sõjatantsu.

6. pilt — Olav on valvurite käest põgenenud ja palub Jutat, et too aitaks tal pääseda Saaremaalt minema. Juta keeldub. Mõistnud, et Juta teda ei armasta, püüab Olav vägivaldselt Jutat kaasa viia. Juta appihüüdeid kuuleb Vaike, kes kutsub Ülo. Olav tungib Ülole selja tagant kallale ja tapab ta. Märgates lähenevaid jälitajaid, Olav põgeneb, lubades Jutale järele tulla.

7. pilt — Juta leinab lahkunud armsamat. Uuesti saabub Olav. Mõistes, et Juta teda kunagi armastama ei hakka, neab ta oma saatust, jumalat ja armastust. Olav hullub, ta viiakse külla. Itkulaulude saatel süüdatakse tuleriit.

Hind 10 kop.

K. 6977. 4000. 1969.